

Kliinilise keemia ja laborimediitsiini spetsialistide Euroopa register: Käitumispõhimõtted II versioon, 2008

Janet McMurray^{1*}, Simone Zerah², Michael Hallworth³, Ursula Koeller⁴, Victor Blaton⁵, Kamen Tzatchev⁶, Charis Charilaou⁷, Jaroslav Racek⁸, Anders Johnsen⁹, Karel Tomberg¹⁰, Aimo Harmoinen¹¹, Hannsjorg Baum¹², Demetrios Rizos¹³, Janos Kappelmayer¹⁴, John O'Mullane¹⁵, Giuseppe Nubile¹⁶, Silvija Pupure¹⁷, Zita Kucinskiene¹⁸, Matthias Opp¹⁹, Wim Huisman²⁰, Bogdan Solnica²¹, Henrique Reguengo²², Camelia Grigore²³, Julius Spanar²⁴, Greta SStrakl²⁵, Josep Queraltó²⁶, Hans Wallinder²⁷ ja Peter Schuff-Werner²⁸

¹ Kliinilise biokeemia ühing, London, Ühendkuningriik

² Laboratoire ZTP, Bagnolet, Prantsusmaa (SFBC France)

³ Shrewsbury kuningliku haigla kliinilise biokeemia osakond, Shrewsbury, Ühendkuningriik

⁴ Lainzi haigla laboridiagnostika osakonna meditsiinkeemia instituut, Viin, Austria

⁵ AZ Sint Jani haigla kliinilise keemia osakond, Brügge, Belgia

⁶ Meditsiiniülikooli kliiniku laboratoorium ja kliinilise immunoloogia osakond, Sofia, Bulgaaria

⁷ Kliinikute direktorite ning biomeditsiini ja meditsiinilaborite teadlaste ühing, Nikosia, Küpros

⁸ Charlesi ülikoolihaigla kliinilise biokeemia ja hematoloogia instituut, Plzen, Tšehhi

⁹ Riikliku ülikoolihaigla kliinilise biokeemia osakond, Kopenhaagen, Taani

¹⁰ Põhja-Eesti regionaalhaigla, Tallinn, Eesti

¹¹ Savonlinna keskhaigla labor, Savonlinna, Soome

¹² Neckar-Schwarzwald GmbH regionaalhaigla laborimediitsiini instituut, Ludwigsburg, Saksamaa

¹³ Aretaieioni ülikoolihaigla hormoonilabor, Ateena, Kreeka

¹⁴ Debreceni ülikooli kliinilise biokeemia ja molekulaarpatoloogia osakond, Debrecen, Ungari

¹⁵ Corki ülikoolihaigla kliinilise biokeemia osakond, Cork, Iirimaa

¹⁶ Ospedale G. Bernabeo di Ortona analüüside labor, Ortona, Itaalia

¹⁷ Gailefersi haigla, Riia, Läti

Vastutav väljaandja: Janet McMurray, EC4 registri ülesand, kliinilise biokeemia ühingu kaudu, 130-132 Tooley Street, London SE1 2TU, Ühendkuningriik. Telefon +44 207 403 8001, faks +44 207 403 8006, e-post enquiries@ACB.org.uk
Esitatud 29. detsembril 2008; vastu võetud 5. jaanuaril 2009; varem Internetis avaldatud 4. veebruaril 2009.

¹⁸ Vilniuse ülikooli füsioloogia, biokeemia ja laborimediitsiini osakond, Vilnius, Leedu

¹⁹ Laboratoire National de Sante, Luksemburg, Luksemburg

²⁰ Medisch Centrum Haaglanden meditsiinilabor, Haag, Holland

²¹ Jagiello ülikooli meditsiinikooli kliinilise biokeemia osakond, Kraków, Poola

²² Sociedade Portuguesa de Quimica Clinica, Porto, Portugal

²³ Sibiu ülikoolihaigla ja Rumeenia laborimediitsiini ühing, Sibiu, Rumeenia

²⁴ Slovakkia kliinilise biokeemia ühing, Trnava, Slovakkia

²⁵ Murska Sobota üldhaigla laboridiagnostika osakond, Murska Sobota, Sloveenia

²⁶ Servicio de Bioquimica, Santa Creu I San Pau haigla, Barcelona, Hispaania

²⁷ Aleris Medilabi kliinilise keemia osakond, Taby, Rootsi

²⁸ Rostocki ülikooli kliinilise keemia ja laborimediitsiini instituut, Rostock, Saksamaa

Kokkuvõte

1997. aastal asutas Euroopa Ühenduse kliinilise keemia ja laborimediitsiini liit ehk EC4 kliinilise keemia ja laborimediitsiini spetsialistide Euroopa registri. Registri tegutsemise eest vastutab selle komisjon ehk EC4RC. Mõõdunud kümne aasta jooksul on end registrisse kandnud enam kui 2000 kliinilise keemia ja laborimediitsiini spetsialisti. 2007. aastal asutati EC4 ja Euroopa kliinilise keemia ja laborimediitsiini ühenduste liidu ehk FESCC ühinemise tulemusena Euroopa kliinilise keemia ja laborimediitsiini liit ehk EFCC. 2003. aastal kinnitati Käitumispõhimõtted ning edasi on toodud selle parandatud ja uuendatud versioon, milles on võetud arvesse Euroopa vabakutsete nõukogu ehk CEPLISE (mille liige on EFCC) suuniseid. Parandatud versiooni kinnitas Pariisis 6. novembril 2008 EC4 registri komisjon ja EFCC juhatus. Clin Chem Lab Med 2009; 47: 372–5.

Märksõnad: kliiniline keemia ja laborimediitsiin, Käitumispõhimõtted, Euroopa register, registreerimine.

* Vastutav väljaandja: Janet McMurray, EC4 registri komisjon, kliinilise biokeemia ühingu kaudu, 130-132 Tooley Street, London SE1 2TU, Ühendkuningriik
Telefon +44-20-7403-8001, faks +44-20-7403-8006, e-mail enquiries@ACB.org.uk
Esitatud 29. detsembril 2008; vastu võetud 5. jaanuaril 2009; varem Internetis avaldatud 4. veebruaril 2009.

Sissejuhatus

Pärast seda, kui ELi liikmesriikide arv oli kasvanud juba 27ni, mis omakorda vähendas järgneva kahe organisatsiooni vahel valitsevaid geograafilisi erinevusi, otsustasid Euroopa Ühenduse kliinilise keemia ja laborimeditsiini liit ehk EC4 ning Euroopa kliinilise keemia ja laborimeditsiini ühenduste liit ehk FESCC ühineda. Nii asutati 2007. aastal Euroopa kliinilise keemia ja laborimeditsiini liit ehk EFCC. EFCC on rahvusvahelise kliinilise keemia ja laborimeditsiini liidu ehk IFCC haru. EC4 on EFCC allorganisatsioon, mis vastutab EC4 kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialistide registri tegutsemise eest.

Üks EC4 ja EFCC põhieesmärk on edendada kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialistide kutsealast enesetäiendamist ning tagada nende ametialase tegevuse kõrge tase (1, 2). Seda silmas pidades asutas EC4 1997. aastal Euroopa registreerimissüsteemi, kuhu saavad end kanda kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialistid kõigist EC4 liikmesriikidest (3–5). Enda registreerimisel võtab kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist kohustuse pidada kinni EC4 Käitumispõhimõtetest (5). See tegevusjuhend täiendab registrisse kantava spetsialisti töökohariigis kehtivat käitumispõhimõteteid ega asenda seda mingil viisil.

Käitumispõhimõtete esialgne versioon võeti vastu 2003. aastal (6). Käesolev Käitumispõhimõtteid on selle parandatud ja täiendatud versioon, milles on arvestatud kõnealuses valdkonnas toimunud üldiste muutustega, eeskätt 2007. aastal Euroopa vabakutsete nõukogu ehk CEPLISe (EFCC liige) vastu võetud avaldusega ühiste väärtuste kohta (7).

EC4/EFCC tegevusjuhend

Üldpõhimõtted

EFCC on Euroopa kutseorganisatsioon, mis esindab spetsialiste kliinilise keemia ja laborimeditsiini valdkonnas, kus ametialasel kvalifikatsioonil on väga tähtis osa. ELi liikmesriikide vastavad kutseühingud on esindatud EFCCs.

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialistide tegevus ei tohi avaldada kahjulikku mõju ei kõnealuse valdkonna ega kliinilise keemia ja laborimeditsiini kutseala mainele. Nad peavad olema ausad, erapooletud ja lugupidavad nii teiste isikute kui ka töendusmaterjali suhtes ning taotlema oma töös kõrgeimate kvaliteedi- ja eetikainormide järgimist. Et nad peavad tähtsaks töendusmaterjali paikapidavust, tagavad nad, et uurimistöö toimub kooskõlas teadusliku terviklikkuse kõrgeimate normidega. Arvestades neile seadusega määratud kohustusi, seavad nad alati esikohale patsientide ning nende teenuseid vajavate isikute huvid ja heaolu ning kindlustavad, et uurimistöös kaitstakse osalejate huve.

Registreerimisavalduse allkirjastamisega võtavad spetsialistid endale kohustuse seda Käitumispõhimõtteid järgida. Lisaks kohustuvad nad pidama kinni vastava riikliku registreerimisasutuse ja riiklike ühingute Käitumispõhimõtetest, kui neid on.

Juhtpõhimõtted

1. Kvaliteet ja meisterlikkus

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist kasutab oma teadmisi ning oskusi laboridiagnostika vallas (sh näidustused analüüsiks, tulemuste usaldusväärsus ja nende tõlgendamine, teaduslik uurimistöö) inimestel ja loomadel esinevate haiguste diagnoosimiseks, ravimiseks ning ennetamiseks. Samal ajal tegutseb ta patsientide parimates huvides, pidades kinni üldkehtivatest õiguslikest nõuetest ning järgides kõrgeimaid pädevuse ja aususe norme.

2. Järjepidev ametialane enesetäiendamine

Parimal moel oma töökohustuste täitmiseks kooskõlas sellega, mida antud ametialal peetakse heaks tavaks ja töökohariigis kehtivate seadustega, järgib kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist alltoodud nõudeid:

- säilitab ja täiendab oma pädevust, nii et see vastab kõrgeimatele kvaliteedinõuetele, selleks hoiab end kursis kõigi asjakohaste (teaduslike ja praktiliste) arengusuundadega üldise tervishoiu ning eeskätt kliinilise keemia ja laborimeditsiini valdkonnas, osaleb asjakohastel koolituskursustel ja muudel vajalikel ametialase täiendõppe koolitustel kogu tööelu jooksul ning praktiseerib oma ametit korrapäraselt;
- võtab vastu vaid tööülesandeid, mis jäävad tema pädevusalasse ja juhul, kui need jäävad sellest väljapoole, teeb koostööd teiste pädevate spetsialistidega;
- hoiab end pidevalt kursis kohustuslike käitumispõhimõtetelega, mis on seotud tema tööga.

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialisti pühendumus oma ametialale ilmneb sellest, et ta osaleb vastava valdkonna teadusuuringute tegevuses, eriti nende tegevuses, mille eesmärk on seda ametiala edendada, ning annab oma panuse nende liikmete pidevasse koolitamisse.

3. Eetika- ja käitumispõhimõtete järgimine

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist ei pea kinni mitte ainult selle Käitumispõhimõtete sätetest, vaid ka kõigist seadustest ning muudest tegevusjuhustest ja -normidest, mis on seotud tema ametialase tegevusega ning kehtivad tema töökohariigis.

4. Ausus ja terviklikkus

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialisti erialane terviklikkus ja intellektuaalne ausus tagavad, et tema analüüsid, hinnangud ning nendest tulenevad otsused on erapooletud.

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist väldib alati nii erialases kui ka teaduslikus tegevuses ebaausat käitumist, näiteks pettust, loomevargust, teabe sihipärast varjamist ja väärta või eksitava arvamuse avaldamist nii erialases tegevuses kui ka teadustöös.

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist ei võta endale kohustusi, mille täitmine ohustab tema erialast sõltumatust. Ta peab eriti tähtsaks järgnevaid nõudeid:

- ta ei nõuta ega võta vastu kingitusi, rahalisi soodustusi ega materiaalseid hüvesid ravimi- või diagnostikafirmadelt, välja arvatud juhul, kui need

on väikese väärtusega ning vajalikud kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialisti töös;

- ta ei nõuta ega võta vastu külalislahkuse osutamist müügivaldkondadele, nõupidamistel, konverentsidel ja muudel sarnastel juhtudel, välja arvatud juhul, kui selle osutamine jääb mõistlikkuse piiridesse, ei varjuta ürituse peamist eesmärki ja on mõeldud vaid tervishoiutöötajatele;
- ta ei võta kaudsel ega otsesel moel vastu rahalist toetust oma tegevusvaldkonna ettevõtelt, välja arvatud juhul, kui see on mõeldud rangelt erialase või teadusliku sisuga üritustel osalemiseks; sellised kingitused peavad alati jääma mõistlikkuse piiridesse, ei tohi varjutada ürituse peamist teaduslikku eesmärki ja peavad olema mõeldud ainult tervishoiutöötajatele.

5. Suhted teistega

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist käitub alati viisakalt, ausalt ja laitmatult patsientide ning kõigi teiste isikutega, sealhulgas kaastöötajatega, ja ei osale tegevuses ega käitu viisil, mis võiks avaldada kahjulikku mõju kõnealuse eriala mainele või kahandada avalikkuse usaldust selle vastu.

Ta on tugeva meeskonnavaimuga töötaja ning suhtleb ja teeb koostööd tervishoiutöötajate ning teiste isikutega, kes patsientide eest hoolitsevad.

Ta ei tohi kuritarvitada oma ametikohta, et sõlmida patsientidega ebakohaseid suhteid, veenda neid andma või laenama raha või muid hüvesid, soovitada raviviise või uuringuid, mis ei ole patsiendi parimates huvides või keelduda vajalikust ravist või uuringutest.

Kui ta arvab, et kaastöötaja tervis, käitumine või ametialane tegevus ohustab patsiente, teatab ta sellistest juhtumitest oma tööandjale või järelevalveosakonnale.

6. Sõltumatus ja erapooletus

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist kasutab oma erialast otsustusvõimet talle määratud kohustuste piires erapooletult ja objektiivselt, arvestades kõigi seonduvate asjaoludega, ning teeb seda patsiendi parimates huvides, laskmata end mõjutada välistest allikatest või huvide konfliktist. Ta tagab, et uurimistöös osalevate patsientide huvid on esikohal ja kaitstud.

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist tegeleb üksikisikutest patsientidega nii pädevalt kui võimalik ja edastab avalikkusele sellist tema pädevusalasse kuuluvat teavet, mis annab õige ettekujutuse avalikku huvifääri jäävatest tervishoiuteemadest.

8. Konfidentsiaalsus

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialistil on kohustus pidada kinni erialase tegevuse käigus omandatud teabe konfidentsiaalsuse nõudest ning tema töökohariigis eraelu puutumatus koha kehtivatest seadustest. Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist püüab igati vältida sellise teabe kuritarvitamist. Ta tagab, et patsienti või teisi üksikisikuid puudutavat teavet ei avalikustata muidu kui vaid erijuhtumitel, näiteks teistele tervishoiutöötajatele, kes patsiendi eest hoolitsevad, ja võimaluse korral patsiendi teadlikul nõusolekul.

9. Kõbeliste ja eetiliste veendumuste konflikt

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist ei ole kohustatud pakkuma või osutama erialast teenust viisil, mis läheb vastuollu tema kõbeliste või usuliste veendumustega, ning samas peab ta lugu üksikisikutest patsientide kõbelistest, usulistest ja kultuurilistest veendumustest. Ta on kohustatud edastama teavet selle kohta, kus sama eriala spetsialist osutab soovitud teenust patsiendi jaoks mugavaimal viisil, või sellise asutuse või kutseorganisatsiooni kontaktandmeid, kust sellist teavet võib saada. Kui ta on nõustunud osutama teenust, peab ta jätma kõrvale igasugused usulised, kultuurilised, maailmavaatelised ja muud veendumused. Ta peab tagama võrdse juurdepääsu oma teenustele kõigi jaoks, kellel on õigus neid kasutada.

10. Delegeerimine ja järelevalve

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini labori juhi ja/või töötajana järgib kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist lähtuvalt konkreetsetest asjaoludest järgnevat nõudeid:

- tal on selge arusaam teenustest, mida tema ja/või tema tööühm peavad osutama;
- ta tagab, et kõik tegevused laboris organiseeritakse ning viiakse läbi nii täpselt ja kiiresti kui võimalik;
- ta seisab kaastöötajate turvalisuse ja heaolu eest ning käitub loodus- ja keskkonnateadlikult;
- ta käitub lugupidavalt ülemuste, kaastöötajate ja alluvatega, võttes põhjendatud määral arvesse nende nõudeid ning püüdlusi tingimusel, et nad järgivad nende kutsealal kehtivaid seadusi ja eetikanorme;
- ta püüdleb eesrindlike tehniliste saavutuste poole, mis edendavad ning säilitavad töökohal positiivset ja sõbralikku õhkkonda;
- ta tagab, et abitöötajatel, kellele tööülesandeid delegeeritakse, on nende tõhusaks ning tulemusrikkaks täitmiseks vajalikud teadmised, oskused ja pädevused ning vajalik järelevalve;
- ta kannab vastutust delegeeritud ülesande eest, välja arvatud juhul, kui isikul, kellele ülesanne delegeeriti, on temaga võrdne ametialane kvalifikatsioon.

11. Erialane kahjukindlustus

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialist peab olema kindlustatud patsientide kahjunõuete ja vajaduse korral ka kolmandate poolte kahjunõuete vastu, mis on seotud tema erialase tegevusega. Valitud kindlustus peab tagama, et õigustatud kaebuse esitajale tekitatud kahju saab vajalikul määral hüvitatud. Sellist kindlustust võib pakkuda riigi osutatavate teenustega seotud riiklik süsteem, tööandja või kutseühing, kuhu spetsialist kuulub, või tuleb erapraksist pidaval spetsialistil ise selle eest hoolitseda. Erandkorras ja vastava kirjaliku eellepingu sõlmimisel võib teenuse saaja võtta riski enda kanda, kui see on liikmesriigi seadustega lubatud. Patsienti peab sellistest asjaoludest teavitama.

12. Reklaam

Kliinilise keemia ja laborimeditsiini spetsialistid töötavad nii avalikus kui ka erasektoris ning nende kahe sektori osatähtsus erineb liikmesriikide lõikes väga palju. Liikmesriikides, kus spetsialisti teenuste

reklaamimine on lubatud, peab igasugune reklaam olema täpne, aus, seaduspärane, kohane ja tõepärane ning keskenduma ainult pakutavatele erialastele teenustele. Muuhulgas peab see vastama selles valdkonnas kehtivatele riigi ja ELi seadustele.

Karistused

Kui kliinilise keemia ja laborimediitsiini spetsialist ei pea kinni mõnest selle Käitumispõhimõtete sättest, vastutavad tema süü tõestamise ja karistamise eest vastavas riigis tegutsev järelevalveasutus (kui on olemas) ja kutseühing. Kui registreerunud spetsialisti distsiplinaarkaristus hõlmab riiklikust registrist eemaldamist (ajutiselt või püsivalt), võtab ka EC4 selle spetsialisti suhtes seoses EC4 registriga sama ulatusega meetmed.

Läbipaistvus

Riiklikud kutseühingud on koos vastavate veebilehtede aadressidega toodud EC4 registri koduleheküljel (8). Lisaks on seal viited käesolevale Käitumispõhimõtetele ja teistele dokumentidele. Ka on seal toodud viited Euroopa majandus- ja sotsiaalkomisjoni ning ühtse turu seireüksuse ise- ja kaasreguleerimise andmebaasi veebilehtede dokumentidele (9). Mõnes riigis on tagatud juurdepääs riiklikes järelevalveasutustes registreeritud isikutele. Praegu ei ole avalikkusel juurdepääsu EC4 registris registreeritud isikutele, kuid see võib tulevikus kõne alla tulla. See nõuab kõigi registreeritud isikute nõusolekut.

Viited

1. Sanders GT, Kelly AM, Breuer J, Mocarelli P. The role of European Communities Confederation of Clinical Chemistry (EC4) in the harmonisation of clinical chemistry in the European Union (letter). *Eur J Clin Chem Biochem* 1996;33:947-8.
2. Sanders GT, Jansen RT, Beastall G, Gurr E, Kenny D, Kohse KP, et al. Recent activities of EC4 in the harmonisation of clinical chemistry in the European Union. *Clin Chem Lab Med* 1999;37:477-80.
3. Sanders GT, Kelly AM, Breuer J, Mocarelli P, Sachs C. The European Register for clinical chemists. *Eur J Clin Chem Biochem* 1997;35:795-6.
4. Sanders GT, Kelly AM, Breuer J, Kohse KP, Mocarelli P, Sachs C. European Communities Confederation of Clinical Chemistry Guide to the EC4 Register: European Clinical Chemist. *Eur J Clin Chem Biochem* 1997;35:797-803.
5. Gurr E, Koeller U, Blaton V, Lund E, Harmoinen A, Zerah S, et al. The European Register for Specialists in Clinical Chemistry and Laboratory Medicine: Guide to the Register Version 2-2003 and Procedure for Re-registration. *Clin Chem Lab Med* 2003;41:238-47.
6. Sanders G, Opp M, McMurray J, Koeller U, Blaton V, Lund E, et al. The European Register for Specialists in Clinical Chemistry and Laboratory Medicine: Code of Conduct. *Clin Chem Lab Med* 2004;42:563-5.
7. Conseil Européen des Professions Libérales. Common Values of the Liberal Professions in the European Union, 2007. Available at: <http://www.ceplis.org>.
8. EC4 Register. Available at: <http://www.ec4register.eu>.
9. European Economic and Social Committee, Single Market Observatory Self- and Co-regulation Database. Available at: <http://www.eesc.europa.eu/self-and-coregulation/index.asp>.